

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 25

Заснований в 1996 році

Рівне – 2003

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. — Рівне: РДГУ, 2003. — 196 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Хом'як Іван Миколайович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 6 від 31.01.2003 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 6.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2003

спілкування (за параметром психологічної комфортності), що створює необхідні умови для розвитку мотивації та творчого характеру учіння, для сприятливого емоційного клімату навчання і успішного перебігу соціально-психологічних процесів у колективі, для максимальної орієнтації навчального процесу на індивідуальні та особистісні характеристики школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г.О. Проблема гуманізації освіти та деякі напрямки її розв'язання. // Психологічні засади гуманізації загальної середньої освіти. – Рівне, 1995. – С. 10-16.
2. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций. – М., 1960. – 500 с.
3. Глассер У. Школы без неудачников. – М., 1991. – 140 с.
4. Фурман А.В. Проблемні ситуації у навчанні. – К., 1996. – 226 с.

Одержано редакцією 19.12.2002

УДК: 37: 343.915: 616.89 – 008

М.С.ЦУКАНОВА

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ПСИХІЧНИХ КРИЗОВИХ СТАНІВ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ У НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ ПІД ЧАС ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ

Виникнення і розвиток відхилень у поведінці в місцях соціальної ізоляції суттєвим чином пов'язані із зміною системи відношень і динамікою станів, що переживаються неповнолітніми. Застосування вимушених мір і кримінального покарання у вигляді позбавлення волі по-різному сприймається і оцінюється підлітками. Однак у всіх випадках і у всіх неповнолітніх в системі відносин і психічних станів є багато спільного, своєрідного і властивого тільки місцям соціальної ізоляції, що дає основу говорити про типові зміни у відносинах і психічних кризових станах.

Проблема девіантності була глибоко висвітлена в працях таких авторів як З.Фрейд, Ч.Беккарія, М.Вебер, Е.Дюркгейм, О.Конт, Р.Мертон, Р.Міллз, Т.Парсонс, Г.Тард, Е.Феррі, Е.Фром; концептуальні психологічні причини схильності до девіантної поведінки (О.О.Александров, Б.С.Братусь, Л.І.Божович, С.О.Белічев, Л.С.Виготський, І.С.Кон, В.Н.Кудрявцев, А.С.Макаренко); види девіантної поведінки та психічних станів неповнолітніх, що перебувають в місцях соціальної ізоляції (В.Ф.Пирожков, А.Р.Раїнов, Є.В.Крейдун, Н.П.Ячин, В.М.Оржеховська, Н.Ю.Максимова, О.М.Кузнецов, В.М.Лебедев). Разом з тим спеціальних праць і досліджень з проблеми психічних кризових станів, які виникають у неповнолітніх з девіантною поведінкою, обмаль.

Тому завданнями нашої статті ми поставили – розкрити основні аспекти проблеми кризових психічних станів, які виникають у девіантного неповнолітнього в умовах соціальної ізоляції.

Проблема психічних станів, особливо кризових, дуже складна, якщо розглянути психічні стани на загально-психологічних засадах, стає зрозуміло, що це психічне явище, яке за процесуальними параметрами займає місце між психічними процесами (психодинамічними властивостями) і властивостями особистості (поляризація яких має умовний характер і котрі стабільні у часі). В кризових станах інтеграція психічних процесів різних рівнів (психосоматичного, пізнавального, емоційного, поведінкового) віддзеркалює адекватність психічної діяльності індивіда.

З нашої точки зору, криза – це стан неповнолітнього, що блокує його цілеспрямовану життєдіяльність і виступає як дискретний момент розвитку. Кризові стани виступають індикатором внутрішньої функції адаптації до сприйняття незакінченої ситуації (яку підліток відчуває) і організують як фон. Також це може виступати інформативним підґрунтям для визначення феноменологічного аспекту неповнолітнього.

У кризовому стані відбувається єдність переживання суб'єкта і його поведінки в ситуації, тобто ситуація суб'єктивна і система відтворюваних факторів об'єднує психічні особливості.

Кризові стани виникають не тільки в умовах стихійного лиха, а й в житті (погоневроз, суїцидальна поведінка, психотравми). До кризових станів відносяться розлади адаптації, а до розладів адаптації входять “ стани суб'єктивного стресу і емоційного розладу, що перешкоджають соціальному функціонуванню і продуктивності в період адаптації до життєвих змін, або у стресовій життєвій події” [3]. Клінічна картина проявляється через тривожність, зниження інтелектуальності, фантазії, депресію. Такі кризові стани дуже чітко прослідковуються в установах виконання покарань у засуджених неповнолітніх і набувають крайніх форм (агресія, суїцид тощо).

Психічні стани можуть змінюватися і в проміжках між названими критичними точками у зв'язку із досить значними для неповнолітнього подіями (очікування побачення, отримання листа чи посилки, вселення в дисциплінарну кімнату, “розборками” між угрупованнями тощо), які самі в рамках визначених стадій перебувають в місцях соціальної ізоляції, стають критичними точками.

Зв'язок між даним і попереднім психічним станом неповнолітнього може бути подвійним: чи попередній стан змінюється протилежним, чи він змінюється подібним, але більш глибоким, що підтверджує загальну закономірність динаміки психічних станів людини [1].

Для людини, ізольованої від суспільства, характерно, з однієї сторони, відставання переживаючих нею психічних станів від її дійсного становища (наприклад, будучи в ізоляції, підліток може ще переживати свою поведінку в суді чи в період скоєння злочину), а з іншої сторони, психічні стани в процесі переживання можуть випереджати реальне соціальне становище неповнолітнього (наприклад, очікуючи звільнення, підліток зараня налаштовується на певну “хвилю”, відчуваючи ті стани, які виникнуть у нього при зустрічі з рідними і близькими). Разом з тим на різних стадіях соціальної ізоляції неповнолітній переживає не тільки різні психічні стани, кожний із них також характеризується різною глибиною і силою. Для неповнолітніх, ізольованих від суспільства, характерні підвищена схильність до самоаналізу і “самокопання” в своєму минулому, яке може закріплювати тяжкі переживання. При цьому для кожної стадії соціальної ізоляції характерний свій конкретний набір психічних станів, які мають найбільшу вираженість і інтенсивність.

У неповнолітніх, які перебувають в ізоляції, психічні стани проявляються у вигляді синдрому, в якому один із станів ведучий, можна виділити декілька груп. Перш за все, виділимо *синдром очікування*, до якого відносяться такі стани: тривоги, викликані недостатком чи невизначеністю інформації про події, які цікавлять неповнолітнього; страху, викликаного подією, неприємною для підлітка; нетерпіння, викликане наступанням благоприємної події для підлітка.

Неповнолітнім, які знаходяться в умовах соціальної ізоляції, характерний також *фрустраційний синдром*, який проявляється у вигляді ломки життєвих планів і проявів почуття безнадійності, незахищеності, відчаю. “Фрустрація – стан людини, який виражається в характерних особливостях переживань і поведінки, викликаних непереборними труднощами, що виникають на шляху до досягнення мети чи вирішення завдання” [3]. У фрустрації неповнолітній об’єднує ряд станів, і перш за все, безнадійність, приреченість. Характерно, що безнадійність у людини, позбавленої волі, завжди виступає в парі з надією зміни своєї долі на краще.

Типовим станом неповнолітніх є туга за домівкою, рідними, друзями, за минулим способом життя. *Синдром туги* включає підвищену збудливість і роздратування, сум, дискомфорт, викликає персеверацію – нав’язливе повторення одних і тих же образів у пам’яті, уяві, випрацьовує специфічну ходу “загиблої людини” [4]. Особливо дуже гостро проявляється туга напередодні сімейних свят (іменин, днів народжень), після отримання листів з дому, закінчення побачень і т.д. Туга настільки тяжкий, гнітючий стан, що неповнолітні порівнюють його з якимось страхіттям, яке терзає людину (згадаємо народне: сум – туга з’їдає козака). Основною причиною активізації туги є незайнятість вільного часу, одноманітність і монотонність “тюремного життя”, самоізоляція і самотність [4]. Туга зазвичай поєднується зі скукою і тоді неповнолітні вдаються до багаточислених розваг з порушенням режиму, часом небезпечних для їх життя.

Ще більш тяжким є стан апатії, який породжує пасивність неповнолітнього, паралізує його волю та інтелект. Апатія може завершувати тривожний ряд станів, пережитих неповнолітнім на стадіях арешту, закриття в приймальнях-розподільниках, адаптацію до умов спецстанови і ВК.

Подальший розвиток пригнічення особистості неповнолітнього може призвести до ряду пограничних станів; різної ступені і вираженості депресії, де потрібна допомога психіатра. Такі стани частіше проявляються в безсонні, драгівливості, розгубленості, озлобленні, агресивності і аутоагресивності. Такі стани вимагають “розвантаження” у вигляді бійок, притиснення слабших, втеч, травмуванні частин тіла. Однак неповнолітні намагаються вийти із станів депресій, використовуючи свої методи самотерапії :

- сповідальна терапія – сповідь перед іншими друзями-однолітками, яка допомагає зняти напругу на основі взаємних співпереживань;
- музично-пісенна самотерапія, що виражає схильність до пісень з інтимним змістом, сумними мелодіями, скаргами на невдале життя;
- алкогольна (“чифірна”, “токсична”) терапія – прагнення до сп’яніння, доведення себе до “хорошого настрою”, “кайфу”, відключившись від тривожної дійсності;
- розважальна самотерапія (азартні ігри, прописка новачків, групові порушення режиму і т.п.), які відволікають від переживання факту соціальної ізоляції, монотонності життя;
- підроблювальна терапія – заняття специфічним “тюремним” листуванням, різними підробками, виготовленням заборонених предметів, захоплення порнографією, татуюванням.

У зв’язку з актуалізацією механізмів самовиправдання спостерігається тенденція послаблення почуття провини і наростає хибне переконання у своїй невинності. Ця тенденція посилюється в міру збільшення часу перебування неповнолітнього в умовах примусової ізоляції.

Неповнолітні, психологічно захищаючись, не дивлячись на негативну оцінку своєї злочинної поведінки, зберігають задовільняюче відношення до себе. Все це виражається в синдромі “невинного потерпілого”. Характерний для неповнолітніх і специфічний синдром звільнення достроково. Найважливішими структурними елементами цих синдромів являється: наростання станів тривожного ряду, поява різних фобій, астено-депресивний стан, зростання залежності особистості від навіюючих дій. Причиною виникнення тяжких психічних і кризових станів являється те, що особистість неповнолітнього

не справляється з психологічною переробкою концентруючої дії психотравмуючих і фрустраційних ситуацій у зв'язку з послабленням чи "зломленням" механізмів психологічного захисту і дією механізмів неадекватної захищеності. Психічні стани характеризуються порушенням сну. Найчастіше сон порушується в особливо відповідальні періоди життя неповнолітнього. Заважають засипанню нав'язливі думки про дід, рідних, знайомих. Розлади сну проявляються у підлітків по-різному: поверхневий, неглибокий сон знаходиться у великій залежності як від зовнішніх факторів (нічний шум, світло, запахи в жилій кімнаті, ходіння, хрпіння людей), так і від внутрішніх установок особистості (перед розпратою в період сну зі сторони негативно налаштованих осіб). Раннє просипання може бути результатом неглибокого сну чи самостійним його порушенням. Найбільш серйозні порушення сну – безсоння, яке "розтягує" ніч, психологічно і фізично виснажує людину, викликає головний біль, робить дратівливим, замкненим, озлобленим.

Сновидіння неповнолітніх носять неспокійний тривожний характер. Особливо неповнолітні, які зазнають знущань зі сторони негативно налаштованих осіб, бачать страшні, кошмарні сновидіння, які супроводжуються страхом, відчуттям незахищеності.

Для подолання психічних станів, які негативно впливають на особистість, повинні застосовуватися психічні, психологічні і медичні режимні міри в комплексі. Це буде сприяти суттєвому зниженню рівня різновидних видів відхиленої поведінки неповнолітніх.

ЛІТЕРАТУРА

1. Личность преступника как объект психологического исследования. //Под ред. А.Р. Ратинова. – М., 1979. – 249 с.
2. Кондратьев М.Ю Социально-психологическая диагностика межличностных отношений подростков. //Социально-психологический диагностико-коррекционный инструментарий. – М., 1993. – 217 с.
3. Кондратьев М.Ю. Подросток в системе межличностных отношений закрытого воспитательного учреждения. Монография. – М.: Федеральный институт социологии образования, 1994. – 343 с.
4. Кузнецов О.Н., Лебедев В.М. Психология и психопатология одиночества. – М., 1972. – 312 с.
5. Пирожков В.Ф. Криминальная психология. – М.: Изд-во «Ось-89», 1998. – 320 с.

Одержано редакцією 12.12.2002

УДК: 373.021

Л.А. СЕРЕДЮК

РОЗШИРЕННЯ СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА САМОДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ, ЯК УМОВА ОПТИМІЗАЦІЇ САМОВИРАЖЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Виходячи з особливостей раннього юнацького віку, з метою забезпечення самовираження особистості, актуальні такі види самодіяльності старшокласників: 1) самостійне вивчення окремих навчальних предметів учнями з підвищеною навчаємністю на основі індивідуальних програм (індивідуальної організації цього процесу); 2) складання і виконання проектів теоретичного і практичного характеру; 3) участь у об'єднаннях старшокласників за інтересами.

Питання самостійного вивчення окремих навчальних предметів учнями досліджувалося в дидактиці в контексті організації навчання старшокласників, що мають високий рівень навчаємності [4].

Проведений нами теоретичний аналіз показав значні потенціальні можливості даного виду самодіяльності старшокласників у оптимізації самовираження особистості: задовольняє прагненню старшокласників до самостійності, оскільки обирається та здійснюється свідомо і добровільно; базується виключно на активності учня; надає йому можливості впевнитися у власних силах, наявності в нього відповідних здібностей; створює сприятливі умови для розвитку здібностей, оскільки передбачає саморегуляцію процесу й індивідуальний темп; вивільнює час для задоволення інших потреб особистості, участі в інших видах діяльності.

Надання учню за його проханням можливості самостійного вивчення предмета є реальним проявом довіри до особистості. А довіри часто бракує у сучасному шкільному виховному просторі, де все ще панує авторитарність і жорсткий контроль вихователя, і старшокласник нерідко ставиться в умови залежності й опікування, що майже не відрізняються від тих, у яких перебувають молодші школярі.

Отже, наш внесок у питання самостійного вивчення деяких предметів старшокласниками полягає у застосуванні цієї ідеї для реалізації виховної мети – оптимізації самовираження старшокласників. Такий вид діяльності учнів, як складання й виконання проектів, – не новий у педагогіці [3]. У вітчизняній педагогічній науці та практиці даний метод був поширений у 20-х роках ХХ століття. Проте його універсальність призвела до відмови від систематичного вивчення навчальних предметів і впровадження комплексно-проектних програм (1929-1930рр.), що призвело до різкого зниження рівня загальноосвітньої підготовки школярів. Тому в подальшій практиці вітчизняної школи метод проектів тривалий час не застосовувався.

У зарубіжній педагогіці він особливо активно використовується в теорії та практиці виховання. Саме у цій сфері, як наголошують дослідники, метод проектів має чималі потенційні можливості.

ЗМІСТ

Вступне слово	3
1. Гавриш Н.В. Педагогічний погляд на дитячу творчість як явище культури.....	4
2. Воробйов А.М. Місце соціокультурних чинників в українській ментальності	8
3. Главінська О.Д. Усвідомлення дитиною своєї суб'єктності як необхідна умова формування адекватної самооцінки	14
4. Івашкевич Е.З. Психологічне обґрунтування діалогічності пізнавальної діяльності як комунікативного процесу	19
5. Савуляк В.О. Психосоціальні фактори наркотичної залежності.....	24
6. Безлюдна В.І. Актуалізація комунікативної потреби у дітей дошкільного віку.....	29
7. Янцур Л.А., Верусь Н.С. Психолого-педагогічні умови формування зображувальної діяльності у дітей третього року життя	36
8. Косарева О.І. Психолого-педагогічні особливості конфліктів дошкільників з батьками в сім'ї.....	39
9. Корчакова Н.В. Усвідомлення молодшими школярами сутності презентаційної ситуації та власних самопрезентаційних намірів.....	42
10. Одолінський В.Г. До проблеми соціалізації молодших школярів.....	46
11. Рудюк О.В. До проблеми внутрішньоособистісного конфлікту у юнаків в ситуації соціальної депривації 48	
12. Михальчук Н.О. Психологічні аспекти проведення дискусій в межах мікрогруп на уроках іноземної мови в середній школі.....	53
13. Цуканова М.С. Основні аспекти проблеми психічних кризових станів, які виникають у неповнолітніх засуджених під час відбування покарання.....	55
14. Середюк Л.А. Розширення сфери діяльності та самодіяльності учнів, як умова оптимізації самовираження старшокласників.....	58
15. Наумчук Г.І. Педагогічні умови національного виховання дітей в сім'ї.....	62
16. Харламенко В.Б. Професійна орієнтація учнівської молоді як соціально-педагогічна проблема	66
17. Мельник О.В. Зміст і структура профконсультаційної роботи із школярами.....	70
18. Капустіна О.В. Методика професійного самовизначення Д.Голланда.....	74
19. Рудницька Н.Ю. Методи вивчення краєзнавчого матеріалу учнями шкіл Волині (1917-1932 рр.)	79
20. Шарапова Т.М. Методика застосування рейтингової системи оцінювання навчальних досягнень школярів при вивченні курсу "Екологія".....	81
21. Кільдеров Д.Е. Уявні просторові перетворення як основа оперування динамічними образами об'ємних предметів	87
22. Ковбаса Ю.М. Вимоги до змісту навчання основам бухгалтерського обліку у 10-11-х класах середніх загальноосвітніх закладів	91
23. Сингаївський Д.В., Белошицький О.О., Ковальов В.М. Оновлення змісту трудової підготовки молоді на основі технічної творчості	94
24. Ващук О.В. Використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі учнів 5-7 класів.....	98
25. Хорожжевський О.М. Формування гігієнічної культури у школярів основної школи в процесі трудового навчання – запорука профілактики професійних захворювань	103
26. Онишко Н.П. Школи з альтернативною формою навчання у системі освіти Німеччини.....	105
27. Якимчук С.Н. Музичне мистецтво як один із провідних засобів виховання особистості	110
28. Левківський М.В. Історико-педагогічне краєзнавство у формуванні компетентності майбутнього вчителя 112	
29. Литвиненко С.А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності з молодшими школярами	116
30. Бородіна К.І., Кмець А.М. Структура екологічної свідомості студентів педагогічного вузу.....	120
31. Герман Н.В. Проблеми професійної підготовки вчителя в процесі вивчення дисципліни „Безпека життєдіяльності людини”	123
32. Козяр М.М., Янцур М.С., Хомяк О.Л. Деякі аспекти методичного забезпечення процесу вивчення машинної графіки у вищій школі.....	126
33. Джеджула О.М. Попередні умови побудови моделі графічної діяльності студента.....	131
34. Козяр М.М., Гордійчук І.І., Вовк В.Ф., Лебедюк Є.А. Система контролю знань студентів з інженерної графіки 133	
35. Черуха Н.В. Індивідуалізація процесу навчання іноземних мов для спеціальних цілей: сутність, особливості, сучасні проблеми	137
36. Янцур М.С., Войтко А.І. Використання модульно-рейтингової системи навчання в підготовці майбутніх вчителів до профорієнтаційної роботи з учнями	140
37. Осницька Т.Р. Педагогічні ідеї духовно-морального виховання учнівської та студентської молоді в педагогічній спадщині С.Я. Дем'янчука	146

38. Яковенко Л.П. Художнє мислення: зміст, структура, проблеми формування засобами музичного мистецтва 148
39. Вакульчук М.В., Шолудько Н.Г. Красномовство – мистецтво формування риторичної культури особистості в умовах вищої школи..... 152
40. Савчин Л.М. Культурологічні концепції та їх реалізація в системі вищої освіти 155
41. Станіславська К.І. Про деякі аспекти розвитку музичного сприймання студентів режисерських спеціалізацій 159
42. Ярмач Т.М. Формування у студентів вмій та навичок виконання творів французьких клавесиністів 163
43. Піддубник В.Г. Розвиток професійних умінь і навичок студентів на уроках хорового сольфеджіо 167
44. Тарчинська Ю.Г. Проблема формування навичок виразного виконання в аспекті розвитку техніки гри на фортепіано 168
45. Сверлюк Я.В. Психолого-педагогічні основи керування оркестровим колективом 173
46. Димченко С.С. Педагогічна і диригентська спадщина М.Малька в історичному часі української музичної культури 175
47. Сіончук О.В. Формування художніх цінностей особистості засобами музичного мистецтва 180
48. Скільська Л.І. Специфічні особливості роботи з дитячим хоровим колективом..... 182
49. Гаврилова Г.П. Громадянське виховання молоді засобами народознавства на матеріалі української літератури 185
50. Чичановська Н.Ф. Художньо-творчий розвиток учнівської молоді Рівненщини в умовах національного відродження..... 189
Відомості про авторів 192

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 25

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Курченко Н.Б.
Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.12.2002 р. Підписано до друку 31.01.2003 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 27,96. Обл. вид. арк. 28,38. Замовлення № 17/1. Тираж 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. —
Рівне: РДГУ, 2003. — 196 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 6.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20